«Η στιγμή είναι η μοναδική πραγματικότητα που υπάρχει»

Ο Στέφανος Δασκαλάκης μιλά στην «axianews» για την μεγάλη του αγάπη, την ζωγραφική

Συνέντευξη στη **Ζέτα Τζιώτη**

Εικαστικός με πορεία καθοριστική στον χώρο της σύγχρονης ζωγραφικής, που αναζητά την ένταση στον καμβά του σεβόμενος τα όρια, ο Στέφανος Δασκαλάκης επιτυγχάνει την απόδοση της στιγμής σαν την μοναδική πραγματικότητα που υπάρχει.

Είναι από τους λίγους ζωγράφους που δουλεύει το έργο του μόνο από ζωντανό μοντέλο, είτε αυτό είναι ένα πορτρέτο ή μια ανθρώπινη φιγούρα, είτε μια νεκρή φύση. Ακολουθεί δηλαδή μια παραδοσιακή μέθοδο ζωγραφικής που ελάχιστοι σύγχρονοι ζωγράφοι εξασκούν συστηματικά. Τα μοντέλα του, άνθρωποι καθημερινοί, πραγματικοί γίνονται οι πρωταγωνιστές στο εικαστικό του σύμπαν. Τα χαρακτηριστικά του χώρου, αλλά και των ίδιων των πρωταγωνιστών ίσως αργότερα, αιώνες μετά, αποτελέσουν παραστατικά στοιχεία που θα αποκαλύπτουν την εποχή μας.

Κοιτώντας έργα του αναρωτιέμαι κάποιες φορές τι θα σκέφτονται και τι θα θυμούνται τα μοντέλα του, όταν θα βλέπουν το πορτρέτο τους που φιλοτέχνησε ο Δασκαλάκης πολλά χρόνια μετά. Το έργο δεν αλλάζει, μένει ίδιο. Το μοντέλο όμως διαφορετικό, που θα θυμάται το πώς βίωσε την επικοινωνία με τον καλλιτέχνη.

- Τι σας έσπρωξε στα νεανικά σας χρόνια στη ζωγραφική; Πότε συνειδητοποιήσατε ότι θέλετε να ασχοληθείτε με την τέχνη;

- Δεν ξέρω τι με οδήγησε στη ζωγραφική, διότι από πολύ μικρή ηλικία το είχα αποφασίσει. Θυμάμαι ότι ήδη από την ηλικία των οκτώ ετών δήλωνα ζωγράφος. Δεν μπορώ να βρω μια εξήγηση, διότι στο οικογενειακό μου περιβάλλον δεν υπήρχαν άνθρωποι που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πρότυπα.

Πρέπει να πω όμως ότι, όπως κανένας δεν με έσπρωξε στη ζωγραφική, έτσι επίσης και κανένας δεν με εμπόδισε. Όλοι βέβαια ήλπιζαν ότι τελικά αυτή η κλίση θα παρέμενε απλώς ένα χόμπι, δίπλα σε κάτι πιο χειροπιαστό. Τώρα που συνειδητοποιώ τι σήμαινε αυτό το «θα γίνω ζωγράφος» τους καταλαβαίνω. Καταλαβαίνω την αγωνία τους. Τελικά όμως η άγνοια του κινδύνου μού βγήκε σε καλό.

- Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την πορεία αυτή;

- Όταν ήμουν μικρός ο μόνος τρόπος για να δω ζωγραφική ήταν μια εγκυκλοπαίδεια που είχαμε στο σπίτι με κακοτυπωμένες φωτογραφίες, όπως και μια λογοτεχνική επιθεώρηση, την «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά», που έπαιρνε ο πατέρας μου με αναλόγου ποιότητος ασπρόμαυρες εικόνες.

Παρ' όλα αυτά εκεί πρωτοείδα έργα του Τσαρούχη. Το παράδοξο είναι ότι αυτές οι κακοτυπωμένες φωτογραφίες με γοήτευαν με τον ίδιο τρόπο που με γοητεύουν οι εξαιρετικές εκτυπώσεις που έχουμε τώρα στη διάθεσή μας.

Φαίνεται πως κατά κάποιο τρόπο η φαντασία θέλει μόνο μια αφορμή για να κινητοποιηθεί. Αργότερα, κάπου στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου, πήγα σε γκαλερί.

> «Κάθε φορά που ξεκινάω ένα έργο είναι σαν να θέλω να ξαναμάθω την ζωγραφική από την αρχή»

Η πρώτη που είδα ήταν η γκαλερί «Μέρλιν» στην ομώνυμη οδό. Εκεί είδα έργα του Φασιανού. Ήταν «Οι ποδηλάτες που καπνίζουν». Αργότερα, στην ίδια διεύθυνση έγινε η γκαλερί «Αργώ», όπου το 1985 έκανα την δεύτερη ατομική μου έκθεση.

Το 1967 πήγα στο Αρχαιολογικό Μουσείο και άρχισα να σχεδιάζω τα αγάλματα, εκεί γνώρισα και άλλα παιδιά που ετοιμάζονταν για την Σχολή Καλών Τεχνών. Απ' αυτά άκουσα για το εργαστήριο σχεδίου του Πάνου Σαραφιανού και άρχισα να του δείχνω σχέδια και ό,τι άλλο ζωγράφιζα.

- Θα μπορούσατε να αναγνωρίσετε κάποια γεγονότα - σταθμούς στην πορεία σας;

- Αν επρόκειτο να μιλήσω για σταθμούς θα έλεγα ότι το Αρχαιολογικό Μουσείο ήταν ο πρώτος.

Εκεί συνάντησα ανθρώπους που μπορεί να ήταν στο ξεκίνημα, όμως είχαν συνείδηση ότι θα γίνουν ζωγράφοι. Τότε, το 1967, σε ηλικία 15 χρόνων, ένιωσα ότι έμπαινα στην οικογένεια της ζωγραφικής.

Στην Σχολή έδωσα πριν τελειώσω το σχολείο χωρίς επιτυχία. Επανέλαβα την προσπάθεια την επόμενη χρονιά, μπαίνοντας απευθείας στο εργαστήριο του Γ. Μαυροϊδή.

Είμαστε στο 1970. Αυτός ήταν ο δεύτερος σταθμός.

Ο τρίτος ήταν βέβαια το Παρίσι το 1979-1980 όπου συγχρόνως γνώρισα και τον Τσαρούχη. Πήγαινα στο εργαστήριό του και τον βοηθούσα. Το επόμενο βήμα έγινε το 1982 με την πρώτη ατομική μου έκθεση στην Αίθουσα Τέχνης «Συλλογή». Στην συνέχεια τα πράγματα πήγαν από μόνα τους.

- Ποια είναι η σχέση σας με την φωτογραφία;

- Με ενδιαφέρει πολύ η ερώτηση που μου κάνετε, αν και από πρώτης απόψεως μοιάζει κάπως παράδοξη, υπό την έννοια ότι δεν ζωγραφίζω σχεδόν ποτέ από φωτογραφία.

Αν κάτσω και μετρήσω πόσα έργα έχω κάνει από φωτογραφία, δεν θα βρω πάνω από δέκα, δεκαπέντε. Συνήθως είναι πορτρέτα, όπως για παράδειγμα του Κουντουριώτη του Ναυάρχου, που δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς, ή ανθρώπων πολυάσχολων που δεν έχουν χρόνο να έρθουν στο εργαστήριο.

Όμως με ενδιαφέρει η ερώτηση, γιατί μου δίνετε την ευκαιρία να εξηγήσω ακριβώς τον λόγο που δεν χρησιμοποιώ το μέσο αυτό.

Κάνω τα έργα μου από το φυσικό, κατευθείαν με το χρώμα, χωρίς ένα αποφασισμένο σχέδιο εκ των προτέρων, γεγονός που με αναγκάζει να βρίσκομαι σε διαρκή ένταση, σβήνοντας και γράφοντας, ψάχνοντας το σχέδιο. Αυτό με βοηθάει να προσεγγίσω το θέμα σταδιακά και να εμβαθύνω. Τα πράγματα πυκνώνουν στον βαθμό που το έργο προχωρεί. Αυτό που αναζητώ στη ζωγραφική είναι ακριβώς αυτή η πυκνότητα, η ένταση της παρουσίας και όχι η εικόνα.

Γιαυτό, λοιπόν, δεν ζωγραφίζω από φωτογραφίες, οι οποίες ακριβώς επειδή σε βοηθάνε να έχεις εύκολα τις σωστές αναλογίες, τους τόνους κ.λ.π., αφαιρούν από την ζωγραφική διαδικασία κάθε έννοια κατάκτησης. Σε βοηθάνε να μην κάνεις λάθος. Τα λάθη, όμως, στα οποία πρέπει να επανέλθεις, είναι στην πραγματικότητα σωτήρια, γιατί είναι αυτά που σε κάνουν να επαναδιαπραγματεύεσαι τα πάντα διαρκώς κι έτσι δίνουν τον χρόνο στο βλέμμα να ωριμάσει. Αυτό είναι άλλωστε και το πρόβλημα της δεξιοτεχνίας. Δεν σου δίνει το χρόνο να κινηθείς σε βάθος.

Βέβαια, με όλα αυτά δεν έχω την πρόθεση να διατυπώσω αρχές και κανόνες, οι οποίοι θα ισχύουν για πάντα και για όλους. Είναι γνωστό ότι στην τέχνη οι κανόνες, όσο κι αν έχουν την σημασία τους, συχνά ακυρώνονται από τα έργα. Τον τελευταίο λόγο τον έχουν τα ίδια τα έργα.

Η φωτογραφία βοήθησε τη ζωγραφική στην αυτο-

συνειδησία της. Πετυχαίνοντας μ' ένα απλό «κλικ» την αναπαράσταση που η ζωγραφική αγωνίστηκε να κατορθώσει, την βοήθησε να καταλάβει ότι ο στόχος της βρίσκεται πέρα από την εικόνα και την περιγραφή.

Συγχρόνως, πρέπει να πούμε ότι πολλοί σημαντικοί ζωγράφοι χρησιμοποίησαν τη φωτογραφία, από τον Ντεγκά και τον Σεζάν μέχρι τους σύγχρονους.

Θυμάμαι μια έκθεση ενός πολύ σημαντικού Αμερικανού ζωγράφου που αγαπώ ιδιαίτερα, του Thomas Eakins (1844-1916), που είχα δει στο Μετροπόλιταν. Στην έκθεση αυτή ο επιμελητής έβαζε δίπλα σε κάθε έργο και τις φωτογραφίες στις οποίες είχε βασιστεί ο ζωγράφος.

Μίλησα επομένως για επιλογές προσωπικές. Υπάρχουν πολλοί δρόμοι στη ζωγραφική. Κάποιοι λένε ότι δεν υπάρχει ζωγραφική αλλά μόνο ζωγράφοι. Κάθε ζωγράφος βάζει τους κανόνες του.

> «Ο καλλιτέχνης δουλεύει τα έργα του μόνο από ζωντανό μοντέλο, είτε αυτό είναι ανθρώπινη φιγούρα, είτε νεκρή φύση»

- Τι σας «τραβάει» σε κάποιο μοντέλο να το ζωγραφίσετε; Με ποιο κριτήριο το επιλέγετε;

- Έχω κάνει τα πορτρέτα πολλών φίλων. Νιώθω καλά όταν ξέρω πως αυτός που έχω απέναντί μου αγαπάει την ζωγραφική και καταλαβαίνει την προσπάθειά μου...

Όταν ζωγραφίζω είμαι πολύ φορτισμένος κι έχω ανάγκη την συνενοχή του άλλου. Κάθε φορά που ξεκινάω ένα έργο είναι σαν να θέλω να ξαναμάθω την ζωγραφική από την αρχή και αυτό δεν είναι δύσκολο μόνο για μένα, αλλά βαραίνει και αυτόν που ποζάρει.

Σχετικά με τα μοντέλα που ποζάρουν «επαγγελματικά», πρόκειται συνήθως για ηθοποιούς, οι οποίοι δεν είναι άμοιροι τέτοιων καταστάσεων και καταλαβαίνουν. Άλλωστε, όταν δω ότι το μοντέλο μου ταιριάζει, κάνω πολλά έργα μαζί του και δημιουργείται ένα είδος αλληλοκατανόησης.

-Έχουμε θαυμάσει πολλά εξαιρετικά πορτρέτα που έχετε δημιουργήσει. Συχνά είναι πορτρέτα σε φυσικό μέγεθος...

- Σχεδόν όλα τα έργα που έκανα για τις δύο τελευταίες εκθέσεις μου είναι φιγούρες σε φυσικό μέγεθος. Η μεγάλη διάσταση σου δίνει τη δυνατότητα να έχεις μια σχέση σωματική με το έργο. Είναι μια ζωγραφική χειρονομιακή, όπου στο έργο αποτυπώνεται η κίνηση του ίδιου του σώματός σου.

Στα μεγάλα έργα κυριαρχούσε η φιγούρα, στα μικρά, που έκανα αμέσως μετά, ο χώρος πήρε μεγαλύτερη σημασία. Νομίζω ότι στα έργα των τελευταίων χρόνων έγινε ο συγκερασμός όλων των προηγούμενων στοιχείων. Υπάρχουν οι φιγούρες, αλλά πρόκειται για φιγούρες στον χώρο, όπου επανέρχονται κατά κάποιον τρόπο και οι συνθέσεις που τα πρώτα χρόνια με είχαν απασχολήσει σχεδόν αποκλειστικά.

-Έχετε καταστρέψει έργα σας;

- Η σχέση μου με την ζωγραφική είναι μια σχέση διαρκούς προσπάθειας και αναζήτησης. Τα έργα μου δεν γίνονται εύκολα. Να φανταστείτε ότι έχω κάνει μόνον έξι ατομικές εκθέσεις.

Παλαιότερα κατέστρεφα πολλά έργα. Κάποια εποχή, γύρω στο '90, σε μια περίοδο πολλών μηνών, είχα καταστρέψει όλα τα έργα μου. Αυτό δεν συμβαίνει πια, χωρίς να σημαίνει ότι τα έργα γίνονται εύκολα. Οι καταστροφές γίνονται μέρος του έργου και διασώζονται ίχνη όλων των φάσεων. Υπάρχουν πολλά στρώματα ζωγραφικής, το ένα πάνω στο άλλο. Είναι θα έλεγα έργα με περισσότερη μνήμη.

- Επηρέασε η πανδημία του κορωνοϊού τη ζωγραφική σας;

- Πριν ξεκινήσει η πανδημία είχα αρχίσει το πορτρέτο ενός φίλου. Ερχόταν στο εργαστήριο και μου πόζαρε. Όταν έγινε το lockdown αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε. Βέβαια, το πορτρέτο είχε προχωρήσει αρκετά. Το θεωρούσα όμως ατελείωτο. Το γύρισα, λοιπόν, στον τοίχο και το άφησα. Όταν μετά από καιρό το ξαναείδα, κατάλαβα πως αφήνοντάς το έτσι θα διέσωζα πράγματα, που, αν το συνέχιζα, μπορεί και να χάνονταν.

Εδώ επανέρχεται και η περίφημη ερώτηση: πότε τελειώνει ένα έργο; Η απάντηση είναι: ποτέ.

Απλώς, κάθε τόσο, υπάρχουν στιγμές ισορροπίας. Άλλοτε αρκείσαι σ' αυτές, άλλοτε τις ανατρέπεις, προκαλώντας τον εαυτό σου.

Το γεγονός ότι έμεινα χωρίς μοντέλο λόγω των απαγορεύσεων στις μετακινήσεις, με οδήγησε στο να ασχοληθώ με τα «εσωτερικά» του εργαστηρίου σχεδόν αποκλειστικά και ξαναβρήκα την ομορφιά του να είσαι μόνος στο εργαστήριο με την ζωγραφική σου. Εννοείται ότι όταν ανοίξουν τα πράγματα θα ξαναβρώ τα μοντέλα. Όμως η εμπειρία αυτής της περιόδου θα αφήσει το σημάδι της.

- Είναι κάποια έργα σας, που αγαπάτε ιδιαίτερα και ξεχωρίζετε;

- Έχω μια ειδική σχέση με έργα τα οποία, χωρίς να τα θεωρώ καλύτερα από άλλα, ήταν η αφετηρία για μια νέα πορεία στη δουλειά μου. Όπως η σύνθεση από την οποία ξεκίνησαν όλα τα έργα με καρπούς και αντικείμενα στο πάτωμα ή το πορτρέτο της Αντρέα, που κι αυτό βρίσκεται στην αρχή όλης της σειράς έργων με φιγούρες και πορτρέτα.

- Τι θα συμβουλεύατε τους νέους εικαστικούς. Υπάρχει κάποια «συνταγή επιτυχίας» στην ζωγραφική;

- Δεν ξέρω τι συμβουλές να δώσω... Δεν υπάρχουν συνταγές...

Ο μόνος ουσιαστικός τρόπος που έχει ο ζωγράφος να μιλήσει στους άλλους, είναι τα ίδια του τα έργα. Αν βρεθεί κάποιος νέος και νιώσει κάποια συγκίνηση από κάτι δικό μου, θα έχει πάρει αυτομάτως και το μάθημά του.

Μέσα από τα έργα που αγαπάμε και στην προσπάθειά μας να κρατηθούμε στο ύψος αυτής της αγάπης γινόμαστε κάποιοι.